

Tone Gaspari

Patrulja

10.

S kupa v ozadju so se fantje razlezli po svojih pričnah. Dim iz cigaret je napolnil kaverno, vendar ni bil dušeč. Dasi je dišal po plesnivem, se je pomešal med sprijeni vlažni zrak ter dobro del. Žust, Dorč in še nekateri, ki so popoldne odpravili stražo, so si preobuli noge s cunjami, ki so se sušile nad polico. Vsakokrat, kadar se je kdo preobul, je zasmrdelo po pokvarjenem siru. Silno slab zrak je postal zmerom proti jutru. Tudi podgane so imele svoj posebni duh, o katerem je trdil Tavželj, da je strupen, ker je mrliški.

Vsak večer so po cigaretah poležali. Nocoj ni nihče slutil, kaj bo. Preveč so jih prevzela poročila ordonanca. Zanjkar, ki je navadno govoril najmanj izmed vseh, se je potegnil na gornje deske. Zadnji kos komisa je pogoltnil ter povabil: »Fantje, kdor če, naj posluša! Povedal bom, kako je bilo lani ob tem času na Lemežu.«

»Fantje, kdor če, naj verjame!« se je oglasil Suhnik.

»Kdor nima več, naj kadi!« je dopolnil Tavželj in se pogrnil z odejo.

»Vse bo res, če ni laži vmes,« je zapel Vrhunc, vesel nevestiniga pisma.

»Tiho!« je revsknil Zanjkar.

Suhnik je zapretil: »Če še kdo zine, dobi granato v gobec!«

»Začni, no!«

Še enkrat je jezno sunil mednje Zanjkar. Ko so zares prenehali, je začel resno: »Tam na Lemežu je bilo kakor nikjer, fantje. Italijani so imeli pritrjene puške z daljnogledom in vciļjene v naše strelske luknje. Pokonci ni mogel nihče po jarku; po kolenih smo se morali plaziti mimo lukenj. Če je Italijan videl senco, pa je pritisnil. Kadet Fabijančič, bil je dober fant kot kruh, se je spozabil in obstal tik luknje. Pinf! Kar lezel je v kolena in iz vratu mu je curljalo. Samó še vzdignilo se mu je, pa je omahnil name. V žilo je dobil, revež.«

Desetnik ni mogel poslušati. »Zanjkar, to si že pravil.«

Zanjkar je prenehal in potolažil desetnika. »To je res kot pogrebščina. Povedal bom rajši, kako smo uši pasli.«

»To pa le!« so se nekateri oglasili.

Zanjkar je zakašljaj in nekaj zamrmral o devetih padarjih. »Fantje, uš je kakor jezikava baba: drži se te pa te ujeda.«

»Brihtna je pa uš bolj,« je dostavil Tavželj.

»In bolj ko jo odganjaš, manj porajta. Tam na Lemežu so bili kožuhi kar sivi od uši. Tiste z zavihanimi repki so bile prav domače. Tem smo privezali na repek zvonec, pa je bil nekaj ur bingel-bongel kakor v rovtah. Lajtnant se je od krohota zvijal.«

»E,« je zinil Suhnik, »zvijal se je zato, ker je tudi njega žrlo.«

»To pa. Oficirske so bile najhujše. Na hrbtu so imele črno piko in če si naložil tja groš, je zaplesal po dili.«

»Te naše so še nekam krščanske,« je ugotovil Dorč in se premaknil, ker se mu je zdelo, da mu te živalice gomaze po vsem životu.

Tudi drugi so se praskali na vso moč po vseh delih telesa.

»Pa so nas zamenjali na Lemežu Dalmatinci in so dejali, da je ni boljše živalce od uši, ker lepo počaka, da jo stisneš, in še od veselja počí.«

»Z bolho je težje, res. Kdor ne zna, je ne ujame.«

»Že prvo noč so Italijani vso noč bedeli od strahu, ker so mislili, da pokajo strojnice.«

Prekleu so se rahljali živci zmerom bolj, dasi je podil misli na patruljo. Zazdehal je in je čutil, da se mu usta tresejo.

Nekateri drugi so skoraj podremavali.

»Še Dalmatinci niso mogli tem zverinam do živega. Čim bolj so jih pobijali, več jih je bilo. Kar mrgolelo je povsod. In neke noči so našli nekaj Dalmatincev pred barako, ker so jih uši odvekle v spanju skozi vrata.«

»Si slišal, desetnik?« je Suhnik tiho vprašal.

Desetnik se je kakor zbudil. »To so same čenče. Zaspite! Jutri boste govorili, če se vam bo dalo.«

Res so nehali. Žust je že spal. Tudi Zanjkar je glasno zazdehal.

Ob vhodu je poklical poročnik desetnika. Desetnik se je zgrozil, vrgel nase plinsko masko in se pokrnil s čelado. Ni vedel, čemu gre, toda on ni bil zunaj nikoli brez čelade in brez strahu.

Desetnik je stopil iz kaverne, a ni občutil zdravega, svežega severnika, tudi ni videl zvezdnatega neba, kamor se je zmerom ozrl, ko je pregledoval opolnoči straže. Vseeno mu je bilo. Patrulja je, in naj pada goreča smola. Ali on bi nocoj preklical najhuje na one tam, ki sede na varnem in ukazujejo in uničujejo življenja kar tako mimogrede in brez prave vsebine. Še nikoli ni bil na patrolji; komaj enkrat je eksplodirala granata za njim. Takrat je padel in mislil, da je konec. Potem je le vstal in živel. In živel je tako, da se vrne — pa naj vse druge vojna vzame — spet na Dolgo polje. V štacuni je najbolj varno in koristno.

K poročnikovi senci je stopil.

»Desetnik, tu pojdemo jutri. Splezaj sem!« Poročnik je visel nad okopom, stisnjen z glavo naprej, da se v hipu lahko zruši v okop, če bo treba. Poleg poročnika je stražil Gošče. Desetnik je okleval. Čudno se je vsem trem zdelo, da ni nikoder na oni strani svetlobnih raket, ki so navadno padale pogosto kakor utrinki v poletnih nočeh. Še streli so bili takó redki in nekje daleč, da niso vedeli kje. Ali so nocoj na oni strani tako brez skrbi, če se je res vse tisto zgodilo pri Bovcu? Molk pred napadom? Ali jih ni več v jarkih? Poročnika je vse to tako zanimalo, da se je pripravljaj na vsako presenečenje; zakaj patrolja je premišljeno in načrtno srečanje z življenjem in smrtjo. Prav za prav je uvidel, da ima komanda prav: generali morajo vedeti, kaj počno na oni strani.

»Desetnik, sèm se nasloni!« ga je še enkrat pozval. »Sprožil bom. Dobro si oglej izhod.« Vzel je pištolo.

»Pazi! Mir!« je pošepnil, ko se je desetnik stisnil k njemu. Nekoliko so se vsi trije prihulili. Pok. Raketa je zašumela. Oči so nepremično oprezale. Ko je raketa padla pred žične ovire ter se razsvetlila, je videl poročnik razrito zemljo in velike luknje. Pobočje je samo malo viselo; pod njim, takoj na oni strani dolinice, so razvaline. Do tja morajo.

Desetnik je tiščal glavo v ilovico in ni videl nič.

Počakali so.

»Dobro je,« je dejal poročnik bolj sam sebi, »luknje so.«

Po dolgem času je švignila tudi na oni strani raketa. Še zdaj je oprezal poročnik. Vse je hitro premeril: izhod, kotanje, najkrajšo pot, razdaljo do razvalin.

Nato sta sedla z desetnikom na žaganico v zakupu. Poročnik je začel tako, da je slišal tudi Gošče.

»Desetnik, če se bo jutri podnevi dalo, si tukaj oglej pot do razvalin. Premislil bom in bom jutri odredil. Ti pripravi tačas patruljo, kakor sem dejal. Stotnik je naročil, da moramo ujeti vsaj enega. Saj veš, čemu!«

»Kako?« je presenečen zategnil desetnik. »Ujeti tudi?« »Potem se ne vrnem več,« si je zase odgovoril. Dodal je: »Kar vi določite. Sam se ne bo nihče oglasil. Kdo naj se?«

Gošče je takoj izprevidel in je rekel, kakor bi odgovoril za vso vesoljno fronto: »Kdor se sam, res zasluži medaljo. Kdo pa je tak?«

Smrtnik ga je pogledal. »Kaj, če pojdeš ti, Gošče?«

»Če ukažete, moram!« Nečesa se je Gošče domislil. Če pojde on, morajo biti zraven sami frontarji. Ti znajo in se znabiti le vrnejo. Nasvetoval je: »Prevesnik, Suhnik, Zanjkar —«

»Tako mislim tudi jaz.« Zadovoljno je to povedal poročnik.

Samó desetnik je mislil drugače. Da bi bil zdaj pri bataljonskem zdravniku! Da bi se mu posrečila huda mrzlica! Tako zmeden je pripomnil, kakor bi se bal svojih besed: »Gospod poročnik, z menoj ne vem, kako bo. Slabo vidim.«

Poročnik je preslišal ter odločil: »Takole: midva, desetnik, in Gošče —« prenehal je, če bi se oglasil Gošče, in je nadaljeval: »Pa Prevesnik in Zanjkar. Vsi odpravite dopoldne straže in si oglejte, kolikor morete, kako je spredaj.«

Desetnik je hotel še nekaj pripomniti, toda uvidel je, da je prepozna vsaka beseda. Občudoval je tisti hip Goščeta, ki se mu je zdel zmerom kot medvedasta mrha, kako je zdaj priseben in odločen. »Ta bi bil za desetnika,« se je kakor pokesal v sebi, »in meni bi ne bilo treba.«

Gošče je uporno dejal, kakor bi sebe meril z desetnikom: »Aló, zdaj pa drugi ven! Zadosti sem stal.«

Desetnik je šel.

Poročnik je obsedel ter razmišljeval o patrulji, dokler ni pristopil zaspani Zanjkar. Zakašljal je Zanjkar, ker se je preveč naužil svežega zraka, se ozrl na nebo ter v Goščeta in vprašal, kakor je moral: »Kaj novega?«

»Nič,« je odgovoril vsakdanje Gošče.

(Dalje.)

Kljukec in njegove prigode

Šesti večer

Kljukec pase sultanu čebele in spleza na mesec. — Kljukec posnema Krpana. — Zamrzli glasovi v poštnem rogu.

»Ljubi prijatelji in tovariši lovci! Kakor sem vam bil sinoči obljubil, vam hočem danes pripovedovati o svojem ujetništvu globoko doli na Turškem.

Nejeverniki me niso hoteli zamenjati za kakega visokega turškega poveljnika v ruskem ujetništvu — saj tako bi se bilo spodobilo! — ampak so me vlekli s sabo noter v Carigrad. Tam so me napravili za sužnja v sultanovih vrtovih ter so mi ukazali, da sem moral čebele stražiti in pasti. To je bilo pač čudno in močno ponižujoče opravilo za bivšega polkovnika hrabrih huzarjev.

Toda sčasoma se človek vsemu privadi, in ni trajalo dolgo, ko sem vsako svojo varovanko — čebelico osebno poznal. Saj sem jih moral vsako jutro na pašo gnati, jih ves božji dan stražiti, a zvečer sem moral paziti, da sem vso družinico spravil lepo nazaj v panj.

Nekega večera pa sem pogrešil dve živalci, ki sem ju posebno rad imel. Ko sem se ozrl naokoli, sem opazil, da hočeta dva medveda čebelici raztrgati in jima ugrabiti nabrano slaščico. Drugega orodja ali celó orožja nisem takrat imel pri rokah kakor srebrno sekirico, ki jo nosijo sultanovi vrtnarji kot svoje posebno znamenje pri sebi. No, in to sekirico sem zalučal proti kosmatincema, in dasi nisem nobenega zadel, sem ju vsaj oplašil, da sta godrnjaje odhlačala domov. Ne vem prav, odkod sta se kosmatina pritepla v Carigrad, ali z Balkana, ali celó s Parnasa ali Helikona sèmkaj iz Grške.

Vsekako je bilo dobro, da sem zveri pregnal. A slabše je bilo to, da je srebrna sekirica radi silnega zamaha sfrčala mimo glav obeh medvedov in je potem letela vedno dalje in više, dokler ni priletela gor na mesec ter tamkaj obležala.

Kako naj dobim zdaj sekirico spet v roke? Kje taka lestva, ki bi segla z zemlje do mesca?

Pa sem se spomnil, da mi je pred nekaterimi dnevi nadzornik vrtov dal nekak turški fižol, ki ga je dobil iz Bagdada ali menda celo z groba velikega preroka. Brž sem ga vsadil, četudi nisem prav verjel, kar mi je stari Omar ben Kazem pripovedoval o čudovito nagli rasti te vrste fižola.

A kaj se zgodi?

Jedva sem bil fižol vsadil na posebno gredo, že je začel kaliti in se opletati ob preklji. Poganjki so vidoma rastli više in više, in tekom

nekaj ur so pred mojimi očmi pognali tako visoko, da so se fižolove vitice oprijele spodnjega roglja meseca. No, zdaj sem igraje splezal na mesec.

A težja naloga me je čakala na mesecu, ki je čisto ves srebrn in se tako blešči, da je bilo težko opaziti srebrno sekirico. Šele po dolgotrajnem iskanju se mi je posrečilo, da sem našel sekirico.

Ali ojoj! V strašni vročini sonca se je bila medtem fižolova lestva posušila, in zdaj sem sedel na mesecu brez upa in pomoči. Na mojo

srečo pa je bila sekirica padla na kopo stelje in rezanice, in iz koscev te rezanice sem si spletel kolikor mogoče dolgo vrv. Oba konca vrvi sem nato privezal na roglja meseca pa se spustil po vrvi nizdol. Z levico sem se trdno oprijemal, z desnico pa sem držal sekirico. Ko sem pridržal do spodnjega konca vrvi, sem odsekal gornji del motvoza, ki ga nisem več potreboval, pa sem ga spodaj vnovič privezal. Tako sem bil priplesal že precej blizu do zemlje.

Ker pa sem vrv vedno in vedno na novo sekal in spet zavozlaval, se je naposled tako odrgnila, da se je utr-
gala, ko sem sedel gôri

v oblakih samo še nekaj milj nad zemljo. S tako močjo sem telebil na tla, da sem bil precej časa čisto omamljen. Ko sem se čez več ur zopet zavedel, sem opazil, da sem se pri padcu najmanj devet sežnjev globoko pogreznil v zemljo.

Slabo poučeni pripovedači, ki okoli po svetu o mojih prigodbah čvekajo, kaj radi prav v tem slučaju zajdejo na polje laži: marnjajo namreč tako neumno, češ, da sem si z nohti skopal nekake stopnice ter se tako rešil iz jame. Drugi zopet čenčajo, da sem tekkel domov po lopato, s katero sem se potem izkopal iz zemlje. A neresnost teh pri-

povedačev je vendar jasna in očita. Čemu neki naj bi mi bili nohti in kaj šele lopata! Saj sem vendar imel sekirico s sabo, in bilo je čisto lahko delo, izkopati kakih sto stopnic. — Ni mi menda treba še posebej naglašati, kako neprijetni so mi takile dostavki in pretiravanja, posebno, ko mojemu zvestemu in resnicoljubnemu pripovedovanju pač ni treba nikakih pretiravanj! —

Ko sem se vrnil s sprehoda na mesec zopet v sultanove vrtove, mi ni bilo več treba pasti čebel; imel sem dovolj posla, da sem ustrezal vsem radovednežem, zanimajočim se za moje plezalne umetnosti. Kmalu nato so Turki sklenili mir z Rusi ter so zato morali tudi mene, kot vse druge ujetnike, izpustiti domov. Ob svojem odhodu pač nisem slutil, da se bom kmalu vrnil v Carigrad, a čisto z drugimi posli in v drugem dostojanstvu. A že tudi zdaj ob slovesu nisem potoval peš kakor ostali vojni ujetniki, ampak so me dali peljati domov v lepi kočiji.

Na tem potovanju sem некоč velel postiljonu, naj zatrobi v svoj rog; zakaj privozili smo bili v sotesko in je bilo treba dati znamenje, da nam ne bi iz nasprotne strani pridirjal kak voz naproti in se zadel v našo kočijo. Saj slišati in videti je bilo težko kaj, ker smo si v hudem mrazu zavihali kožuhe čez ušesa.

Dobri možakar je nastavil rog na usta, pa pihal in pihal, da so se mu zabuhla lica pordečila, a vse zaman. Niti najmanjšega glasu ni bilo slišati iz roga. Postiljon se je jezil in pridušal, a tudi nam drugim se je zdelo nerazumljivo, kaj je danes z rogom, ki je drugače postiljonu tako lepo pel.

Le poslušajte, kaj smo doživeli na prihodnjem poštnem postajališču! Posedli smo v topli izbi, in postiljon je na drogu nad pečjo z zelenimi pečnicami obesil na enem koncu svoj klobuk, na drugem pa poštni rog. Kar vam čez nekaj časa začne nad pečjo: tra—tra-ra, tratala!... Iz roga je trobilo kar venomer vse poštno signale, ki jih je bil postiljon med potom vpihal v rog, a so bili zaradi prehudega mraza v cevi zamrznili, pa se zdaj zopet otajali!...

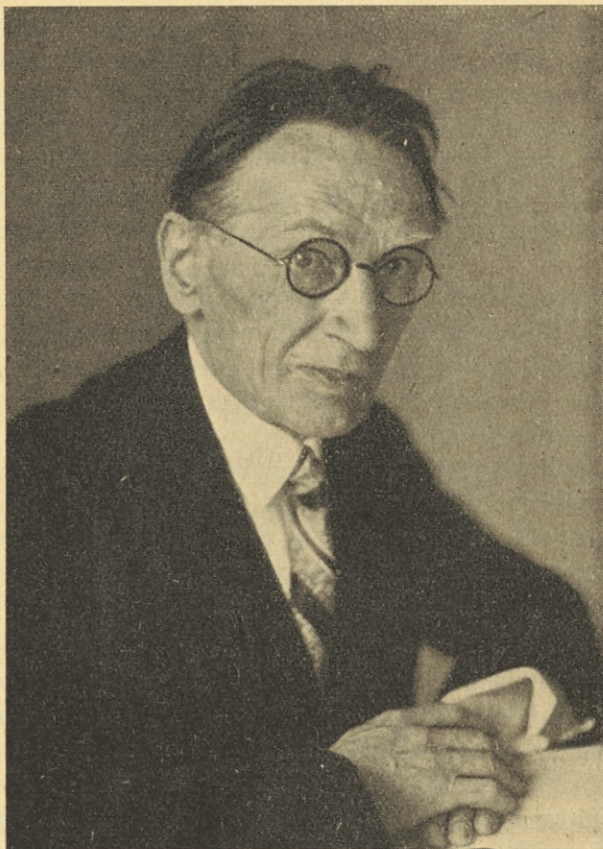
A ne samo poštni signali so doneli po sobi, ampak tudi vsi drugi napevi in »viže«, ki jih je dobrodušni striček postiljon čez dan poskušal, so se zdaj otajali ter se lepo zapored oglašali iz odprtine poštnega roga. Milo in ginljivo so donele ruske narodne popevke, za njimi se je oglasila veličastna »Volga, Volga...«, potem »Ej uhnem!« in nazadnje še celo vaše slovenske, tudi na Ruskem omiljene »Stoji, stoji tam Beligrad«, »Regiment po cesti gre« in še druge.

Zdaj smo šele videli, kako lepo nas je striček postiljon hotel na dolgočasni poti zabavati. Kaj ne, česa tacega še ni nihče izmed vas doživel? Saj tudi jaz ne! Da zmrznejo glasovi v rogu, za to je pač treba ruskega mraza.«

(Dalje.)

Oton Župančič — šestdesetletnik

Nekdo mi je nedavno pripovedoval, da sodobna mladina ne čita pesmi ne lepih domačih povesti, ampak da bi »Razori« najbolj ustregli svojim naročnikom, če bi bili popisani od začetka do konca z divjimi pustolovskimi romani. Ali je res tako žalostno med našo mladino? Kar zgrozil

sem se. Če je v resnici tako, potem bi nihče ne poznal naših slavnih pesnikov niti po imenu. Toda jaz vem, da pozna vsak učenček Otona Župančiča. Sleheren šolar ve, da je ta mož naš največji pesnik. Torej le ni tako hudo, kakor mi je tožil moj znanec. Vsekakor pa ni mladina sama kriva, če se tako malo zanima za svoje pesnike. Kar potolaženi bодite, Razorovci, niste sami krivi. Vsa naša doba je kriva temu. Kar pogledajte naše časopise! Kadar izide lepa knjiga pesmi, jo časopisi omenijo v nekaj vrsticah. Če pa doseže smučar 23. mesto na mednarodni tekmi, priobčijo to na prvi strani z debelimi črkami, priobčijo nje-

govo sliko in navdušenja ni ne konca ne kraja. Spretnost, telesna moč, dirke, surove rokoborbe so zmagale trenutno nad lepoto duha. Toda tudi to se bo uravnovesilo, šport bo dosegel dostojnejšo stopnjo v našem življenju in mladina bo spet vzljubila našo vezano besedo. Zato s toliko večjim veseljem pišem o našem slavljenču, saj nobeden naših pesnikov ni dal mladini toliko bogastva svojega duha kakor Oton Župančič. Ko ste hodili v prvi razred ljudske šole ste že izgovarjali njegove verze iz »Cicibana« in ves čas šolanja vas spremlja njegova sočna beseda, vse do »Pesmi mladine«, ki je kakor bojna pesem vsega mladega in borbenega, nekakšna himna mladine, ki si želi pohoda nad sovražnika duha, nekakšen koral vsega mladostnega, zdravega in podjetnega, ki žene mladino kakor vihar po vseh celinah sveta:

Mi gremo naprej, mi gremo naprej,
mi strelci,
in pred nami plamen gre skozi noč
kot Bog pred Izraelci!

Plamen —? Da, plamen! Kdo pa naj nosi plamen narodov kakor mlada srca! Tega se naš pesnik zaveda, zato tako veruje v mladino. Pesnik je prerok. Pesnik je svetovidec, pesnik odkriva žalost, veselje, junaštvo, bogastvo in bodočnost svojega ljudstva.

V Beli Krajini, kjer se je v Vinici rodil 23. januarja 1878, raste vinska trta, beli hrami se sončijo po vinogradih in od tam je prinesel naglas tople govorice v Ljubljano, kjer ga že srečamo l. 1894. v »Vrteu« in »Dom in Svetu« in ko je izšla l. 1899. njegova prva pesniška zbirka »Čaša opojnosti«, je postavil zase lestvico, po kateri se je od leta do leta dvigal v tolikšne višave duha, da zveni danes njegova beseda kakor ena sama silna pesem.

Kakor je bil Ivan Cankar nenadkriljiv mojster proste besede, tako je Oton Župančič neprekosljiv v svoji vezani besedi. Beseda pa je začetek in konec slehernega naroda. Župančiča lahko primerjamo kovaču, ki je vsako besedo izkoval do take sočnosti kot še nihče pred njim. Mladini je dal »Cicibana« in »Pisanice« ter »Lahkih nog naokrog«, zrelemu človeku je napisal zbirke »Čez plan«, »Samogovore«, »Mlada pota«, »V zarje Vidove«. Mojstrsko je prevedel drame slovitega angleškega pisatelja Shakespearea in napisal je v silovitih verzih dramo »Veroniko Dese-niško«. Zanosita je moč njegove pesmi!

Jaz čutim danes vseh živih dan...
moje srce kipi in polje,
moja duša je židane volje,
kot bila bi pila kraški teran

poje poln vere vase in v življenje svojega ljudstva. Ko je ob Prešernovi stoletnici spesnil »Pesem mladine«, katere zadnja kitica se glasi:

Mogočen plamen iz davnine šviga,
vekov preletel je koprne,
in plamen naš se druží z njim, se dviga,
in plamen naš pogumno dalje gre,
ker neprekinjena drži veriga
iz zarje v zarjo in od dne do dne...
In v nove zarje ji hlepé oči —
tako mladina pesnika slavi!

Župančič pač ni mislil, da bo to sam doživel. Vsi slovenski pesniki so morali preje umreti, da jih je narod spoznal in vzljubil, Župančič pa stoji med nami in živ ter vesel življenja uživa nesmrtnost svojih del. Njegova živa beseda nas dviga iz temačnosti današnjih dni, nas krepi in nam daje vero v lepše življenje. Ves slovenski narod je z njim! Njegova pesem gori v nas kakor plamenica narodove zavednosti in verovitosti.

Od Sinaja do Addis Abebe

(Iz pripovedovanja sodobnih potnikov)

Abesinski dogodki so nam vsem še živo v spominu. Ker je bila pri osvajanju črnega carstva neposredno udeležena tudi naša kri, bo vsakogar zanimalo, kaj so videli in kaj so poleg ostrih borb doživljali naši bratje tam daleč onstran Sueškega prekopa. Zbral sem nekatere predele novjših potopisov z one poti in onih krajev, da seznanim z njimi mlade čitateljice in čitatelje.

V svoji zanimivi knjigi »Danes okoli sveta« pripoveduje dr. Gerhard Venzmer:

Rdeče morje je ono proslulo vodovje, kjer se na vožnji po njem često dogaja, da kak kurjač, od vročine zmeden, prepadenega obraza nenadno pridirja od žarečih kotlov na krov, se požene čez ograjo in ni ga več. Poglejmo na zemljevid in ne bo nas presenetilo, da pripada Rdeče morje k najbolj vročim vodam, ki jih nosi zemlja: na zapadu žareče peščene višine Libijske, na vzhodu Arabske puščave in vmes 2000 km dolgi ter le desetino tega široki morski jarek, ki je proti Indijskemu oceanu zaprt še po ozkem prelivu Bab el Mandeb ter je tako resnično pravo pravcato kuhajoče se celinsko vodovje.

Že vožnja skozi Sueški prekop pripravlja potnika polagoma na radosti potovanja po Rdečem morju. Pa ko bi za neznosno vročino potnika potem odškodoval pogled na bujno tropsko krasoto! Ne! Oko zagleda, kjer zemljo sploh opazi, le brezupno puščavo. Golo in pusto in brez rastlinstva leži obrežje. Gola kamenita gorovja strme z razoranimi čermi in pečinami v nebo: Sinaj s kipečimi vršaci Djebel-Serbala, od koder je razglasil Mojzes svojemu ljudstvu zapovedi. Če vidiš pokrajino, kjer je Mojzes dal zapovedi, razumeš, zakaj so bile tako stroge.

Ko prevozimo s čermi posejani severni vhod v Rdeče morje, se pričenja pekel. Človek postane truden in zaspan, vsa volja je šla k zlodju, obleka lepi na telesu, tek mine. Najhujše so noči. Ležiš gol na postelji v kabini, zračni tok električnega pahala je usmerjen na telo. Zaman. Ne ohladiš se, ne zaspiš. Čuješ ropot strojev, slediš uri. Slednjič, proti jutru, kratke sanje. Pa okrepiča ne prinese. Vstaneš z neprijetnim občutkom, kot da ti je nekaj padlo v oči, pogledaš skozi stalno prestiralo, prvi zajtrk pa že zahteva znova potoke znoja.

»Nikjer ni pesek tako strašen, nikjer tako obupen kot ta izsušena svetlorjava zemlja,« toži Alma Karlin v svoji zanimivi knjigi »V prekletstvu Južnega morja«. Izkrcajmo se z njo v glavnem pristanišču laške Eritreje, v Massau, ki ji je bila v zadnjih letih odložena tako važna vloga. Mnog naš fant in mož je stopil zadnje čase na njena vroča tla.

»Massaua je luknja,« pravi A. Karlin in nadaljuje: »Ne trdim tega podcenjevale. Vsi kraji ob samotni obali so luknje, in če gre človek za prvo vrsto hiš, vidi dosti zanimivega. Po širokih klopeh posedajo Arabci in kvartajo. Nosijo široki beli burnus in niso čisto črni. Šele povsem revni ljudje, pravo ljudstvo, pripadajo zamorskemu plemenu. Moraš iti pred mesto, če jih hočeš videti. Tam stanujejo v nizkih in temnih lesenih kolibah, ki so brez oken ali pa jih imajo skrbno zasenčena ter kuhajo svoj riž, svojo debelo kašo ali pražijo v vročem pesku banane, ki jih dobivajo iz rodovitnih pridelov. Može nosijo lase svojevrstno trioglato prirezane,

da so njihove črne glave kakor piramide. Dekleta imajo za okras na prsih najneverjetnejše verižice. Kot krilo okoli telesa ovita ruta sega do gležnjev. Žene so debele in dobrodušne ter imajo značilen zamorski smeh, ki je nalezljiv in zaupanje vzbujajoč. Črni otroci so silovito shujšani, trebuh imajo kot bobenček, nožice kot ročaje metel in oči, ki poznajo le lakoto. Goli so, imajo kvečjemu pisane volnene trakove kot okrasje okoli vratu ali cvetlico v kratkih kodrastih zamorskih lasih. Niso tako glasni kot bela deca, toda če se jim zableste oči, govori iz njih tako iskreno veselje, da človeka kar pretrese.

Massaua ima globoko vrezan kanal, pa trpi na pomanjkanju vode, ter hite naokoli prodajalci vode z značilno ovčjo kožo, ki je podobna rjavemu prašičku in v kateri prenašajo vodo od hiše do hiše. V debeli koži ostane dolgo sveža.

Mesto leži sredi Afrike z bogatim zaledjem, bogatim na svojevrstnem okrasju, orožju in orodju, a male trgovine ne nudijo ničesar, prav ničesar tujega razen nekaterih stročnic. Pisano, kričeče blago je vse uvoženo iz Evrope in so steklene ogrlice iz češkega stekla, čevlji iz Anglije ali Amerike. Izvažajo razen banan le še kavo in palmovo olje.

Hiše v svoji beli puščobi so obupne. Le malo je oken in še ta so zamašena. Ženske nosijo čez obraz pajčolan, toda le rjave, črnke ne. Bele ženske so, kot povsod, le malo bolj blede in medle.

Le v oazah je nekaj vode in zelenja

Ozkotirna železnica vodi iz Massaua v eritrejsko gorovje, v tajinstveno notranjščino, ki v svojem naročju baje skriva zlato in druge dragocene rude. Kamenita je pot, prekinjena od redkih rek. Na široki cesti vidite le kamele, spremljane od polnagih črncev. Tako samotna je pokrajina, da bi se človek ne čudil, če bi skočil lev izza grmovja. — Pa nič se ne gane, edino dolga črna kača se izgubi pod rumenim kamenjem.«

Edina prometna žila, ki je do okupacije vezala črno carstvo s svetom, je bila enotirna železniška proga, hrbtenica abesinske trgovine, srčna žila prostranih pokrajin. Dvajset let že obstoja to odlično delo moderne tehnike. Proga se pričenja ob Tadžurskem zatoku, predelu obsežnega Adenskega zaliva, v Džibutiju, glavnem mestu francoske Somalije, ter se skozi brezupne puščave in travne stepe rine in sili vedno navkreber na rodovitno planoto okoli nekdanje prestolnice kraljev do Addis Abebe, 784 km daleč. Več drzno izpeljanih mostov in dolgih predorov pusti črni hlapon za seboj in po 25urni pospešeni vožnji obstane v abesinski metropoli.

Pavel Kunaver

Na ledeni plošči

Kratki so dnevi, dolge noči. Vreme zunaj je tako, da še psu ne privoščimo, da bi ostal na prostem. V višavah je mnogo snega, a smučarji skrbijo, da so z nočjo pri topli peči in kmalu tudi v topli, suhi postelji. Ali pa je vendarle kdo sedaj zunaj kar več dni, dan in noč? Ne samo dan in noč in več tednov, ampak že nad pol leta. In morda še pol leta: na samem severnem polu je skupina ljudi. Obdaja jo že dolgotrajna polarna noč, ki se je pričela dne 23. septembra in bo trajala do 21. marca. Viharji in mraz so okoli njih, pod njimi nekaj metrov debela ledena plošča, pod njo pa do 4300 m globoko morje.

Kdo so to? To so pogumni ruski znanstveniki, ki študirajo razmere na severnem polu in v njegovi okolici.

Morda je že kdo od vas zasledoval po časopisih, da se je Rusom že posrečilo z letalom preleteti severni tečaj od svoje domovine pa tja daleč doli v zapad Severne Amerike. Ne bo dolgo, ko bo to ena izmed najkrajših potov iz Evrope v Ameriko. Toda zato je treba še dolgotrajnih priprav in spoznavanja vremenskih razmer, ki vladajo v Severnem ledenem morju. katerega obdajajo Evropa, Azija in Severna Amerika. Da pa je mogoče dognati to, je treba junakov, ki se žrtvujejo in se ne boje zastaviti svojega življenja za bodočnost človeštva.

Zato so Rusi naredili na Rudolfovem otoku, ki leži najbližje severnemu tečaju, a še vedno okoli tisoč kilometrov od njega, letališče in od tam je odletel 21. maja 1937 ruski profesor Šmid s svojimi spremljevalci na severni tečaj. Tam se je spustil na ledeno površino Severnega ledenega morja in postavil tabor. Letališče — ledeno ploščo — so še dalje ogladili in pripravili še bolje za pristajanje in odletavanje letal, kajti led, ki pokriva površino tamošnjega morja, je zaradi vednega premikanja po večini silovito naguban in nagrmden in le redkokje uporaben za pristajanje.

Nato so mu letala prinesla še drugih potrebnih reči za dolgotrajno bivanje v ledeni puščavi in na tako nezanesljivih tleh. Treba je bilo mnogo, mnogo živila za več kakor eno leto, goriva za posebno prirejene

kuhalnike, dragocene priprave in aparate za raziskavanja, mnogo obleke in šatore najboljše vrste, pa še mnogo drugega, kar je potrebno za življenje na tako nevarnem delu naše zemeljske oble.

Kaj delajo ti raziskovalci gori na daljnem severu? Rekli smo že, da so izmerili globino morja. In merili ga bodo še mnogokrat. Dalje smo rekli, da opazujejo vreme. Kaj nam mar vreme na severu, boste rekli.

Ne, ni res. Ne samo, da bodo

opazovanja prišla prav letalcem preko severnega pola na potu iz Evrope v Ameriko, ampak, pomnite dobro, evropsko vreme se dela na Severnem ledenem morju! Letalsko

ministrstvo Velike Brita-

nije že sedaj uporablja vremenska poročila profesorja Šmida za navodila svojim letalcem. Gotovo mu bo kmalu vsa Evropa in Amerika hvaležna za njegova dognanja.

Poleg tega seveda opazujejo znanstveniki tam gori še mnogo drugega. Morje pod njimi tudi ni mirno. Opazujejo, da so tam v velikih globinah

popolnoma druge struje kakor bliže površja. Da ima morje v globini drugo množino soli kakor drugod, in iz tega lahko sklepa-
jo, od kod prihaja ta voda. Površje Severnega ledenega morja pa se seveda tudi premika in to ne prav počasi. Motili bi se, če bi mislili, da ostanejo kar vedno na istem mestu.

Severni sij, ki je pred kratkim vznemiril vso srednjo Evropo

Danes že davno niso več na istem kraju in davno ne več točno na severnem polu. Tudi led pod njimi ni vedno miren, ampak včasih se silovito stiska in tu in tam grmadi. Pa to jih ne straši preveč, ker niso na kaki ladji, ki bi jo led pretisnil in strl. Veliki viharji in silni mraz

Ledolomilec si lomi pot skozi ledene planjave

jim ne morejo do živega. Obdali so se s snegom, ki jih sedaj celo varuje pred najhujšim mrazom in viharji.

Tudi polarna noč ni tako strašna kakor bi kdo mislil. Res, silen je mraz, strašni so viharji. Toda luna sije tudi tam gori in zvezde krase nebo, kadar se razprše oblaki. Poleg tega se pokaže na nebu mnogokrat tudi polarna svetloba, ki izvabi kljub najhujšemu mrazu vsakogar iz varnega zavetja.

Dnevi minevajo še kar hitro, ker treba je dan za dnem opazovati številne aparate in tudi določevati kraj, kje se nahajajo. S seboj imajo več izredno natančnih ur, kronometrov, in zvezde jim točno povedo, kam jih je zanesla ledena plošča, na kateri živijo. Zvezda severnica že davno ni več v njihovem zenitu, kajti plošča gre vedno bolj proti jugu, ne sicer kar v ravni črti, pa vendarle tako hitro, da jih prenese tekom enega meseca kar za poldrugo stopinjo nazaj proti toplejšim krajem. Vse to poleg drugega vestno beležijo in radijskim putem — imajo s seboj dokaj močno oddajno in sprejemno radijsko postajo — vedno sporočajo najsevernejšim radio postajam Evrope. To zadnje pa je izredno važno. Ko bo namreč prišla pomlad, bodo pogumni raziskovalci že dokaj blizu zamrzlega roba Severnega ledenega morja. Prišel bo čas, ko se bo pričel led okoli njih lomiti in trgati in tudi tajati. Takrat bodo morali ti junaki skrbeti, da bodo izravnali na plošči vse gube in odstranili kose ledu, ki so s dvignili ob stiskanju. Živobarvna znamenja bodo vihrala nad taborom in ruska letala bodo odletela iz najsevernejših letališč, da poiščejo raziskovalce in jih vrnejo iz onih ledenih morskih puščav v naročje človeštvu. — Pravkar prihajajo poročila z ledene plošče, da se je prelomila na več delov. Drzni junaki večnega ledu so v nevarnosti. Ledolomilci jim hite na pomoč. Ves svet nestrpno sledi usodi junaških Rusov.

Venceslav Winkler

Prikrajci

Živel je majhen, čisto majhen narod Prikrajcev. Sredi prikrajske dežele je stal hrib. Kdor je zakričal na hribu, je segel z glasom do vseh ljudi in še čez mejo. Ljudje niso imeli ničesar, s čimer bi se ponašali, skromni in tihi so smehljaje hodili za delom, bili so zadovoljni, da je bilo sonce tako toplo, zemlja tako rodovitna in da so jim otroci rasli ko hrasti v dobravi. Preprirov niso poznali. Sodnija ni imela nikakega posla in biriči so zehali v senci. Od hiše do hiše se je razlegala vesela pesem in sosed je bil sosedu brat.

Ko so drugi narodi obredli vse svetove in jim je bilo že vse do kraja znano, so našli tudi lepo prikrajsko deželo blizu velikih cest. Koj so se začeli prepirati, komu naj pripade, zakaj bile so v svetu take navade, da veliki ni dal malemu živeti, in kdor je imel pol sveta, je hotel še drugo polovico. Silne vojske so se zbrale ob mejah in grozile druga drugi, Prikrajci so pa mirno čakali, kaj se bo zgodilo, pridno so delali, orali in sejali, zakaj bila je pomlad, kakor še nikoli, toplota je božala lica, cvetja je bilo, da so vriskale oči in prepevala polja. Na orožje ni pomislil nihče, zakaj v vsej prikrajski deželi sta bili samo dve puški. Eno je nosil eden izmed biričev, z drugo je veliki sodnik ob prazničnih popoldnevih streljal zajce. Ljudem pa še na misel ni prišlo, da bi ubijali drug drugega. Veliki

narodi pa niso mogli čakati. Spopadli so se in je nastala vojna, kot je svet še ni videl. Vojske so se valile čez prikrajsko deželo, nič niso spraševale kot in kam, rušile so hiše, požigale in se vojskovala. Plamen je švigal do neba, zemlja je bruhala kosti pred stoletji umrlih, gore so pokale.

Ko so krivice prikričale že do neba in je dim gorečih domov segel do poslednje dežele, se je zbudilo tudi Društvo narodov. Stari gospodje so se zbrali v mogočni palači, iskali po zemljevidih, merili in se posvetovali. To je bilo že spočetka jasno, da pade vsa krivda na Prikrajce. Vendar niso mogli dopustiti, da bi ta mali narod kar tako izginil s sveta. Že

zaradi človekoljubja ne. Iskali so srednjo pot, belili si glave z velikimi mislimi, medtem je pa prikrajski narod krvavel, veliko sinov je že poginilo, težka letala so brnela nad hišami, sipala med ljudi strup in smrt, železni vozovi so ropotali po cestah, uničena polja so zevala proti nebu, travniki so rjaveli v toplem soncu. Stari ljudje so ždeli v skrivališčih in molili, otroci so tulili od groze, možje so škripali z zobmi. Vendar so morali molčati, zakaj njih roke niso znale prijeti za puško in srce jim ni dopuščalo, da bi ubijali soljudi.

Drago Vidmar: Delovno ljudstvo

Društvo narodov je pa zborovalo, časniki so bili polni velikih besed, radio je prenašal mogočne govore. Zgodilo se pa ni nič posebnega. Komisije so preletele dvakrat, trikrat deželo, a se je zdelo, kot da Prikrajcev sploh ni več, vse hiše so bile zapuščene, tihe. Vendar je neke v notranjosti kipelo življenje. Prikrajci so se zbirali v podzemeljskih rovih, hrepeneli po miru, po soncu, po delu. Dolgo so čakali. Kar zdelo se jim je, da te zemlje ne bodo nikoli več orali, nikoli več želi in kosili na njej. Pa se je zbudil iz dolgega molka stari župan Munih in s tresočim se glasom razložil ljudem, naj bi pisali pismo Društvu narodov. Bridke ure jih čakajo, težko prekletstvo je leglo na prikrajsko deželo. Najboljše bi bilo, če bi se izselili. Toda kam? V Ameriki je že vse nagnetenno, v Sibirijo bi se jih ne upali poslati. Kakega otoka jim najbrže tudi ne bodo hoteli darovati. Edino okoli severnega tečaja je še na razpolago nekaj sveta. Res je zdaj vse v snegu in ledu, ko se nihče ne briga za tiste kraje. Pa nesli bodo s seboj zadosti toplote, da se bo ogrela tudi mrzla zemlja. Nekatere Prikrajce je

zazeblo, zlasti starejše, otroci so pa bili takoj navdušeni. Brž so poiskali papir in črnilo in oboje prinesli staremu županu. Munih je poiskal naočnike in začel počasi pisati zadnjo prošnjo prikrajškega naroda. Pisal je kot pišejo stari ljudje, a je bilo v pustih črkah toliko toplote, da se je zganilo tudi srce velike gospode pri Društvu narodov. »Glejte, kako pohleven narod je to,« so dejali, »tako mu moramo ustreči.«

Velika vojna v prikrajski deželi je v trenutku prenehala, vsi narodi so posodili letala za preseljevanje prikrajškega naroda. Bilo je letal, da so pokrila nebo in zemlja se je tresla od njih brnenja. Travniki, polja, sadovnjaki, vse je bilo pokrito z jeklenimi ptiči. Prikrajci so se poslavljali. Hodili so med hišami in jokali, župan Munih je trepetaje hodil za njimi. Potem so začeli prenašati svoje stvari v letala, bili so čudno tihi ko da gredo k pogrebu. In kadar se je vzdignilo katero letalo in zaplapolalo po zraku, je ostali čakajoči narod presunilo bridko ihtenje. Drugo za drugim so se vzdigovala letala, v zadnjega sta stopila župan Munih in birič Anže. Župan se je pokrižal, ko je letalo zadržalo po pašniku, birič Anže je pa zaškripal z zobmi, zaklel in zagrozil tujim vojakom:

»Le čakajte, saj se bomo nekoč vrnili!«

Leteli so dolgo, dolgo, kajti potovanje na severni tečaj ni tako preprosta stvar, ko bi šel k sosedu v vas. Končno so se pretolkli skozi meglo in viharje ter pristali na široki planoti.

Ko so stopili iz letal, so se jim srca napolnila s tegobo, povabili so glave in skoraj zajokali. Neskončno tiha planota je zijala vanje, vso pokrajino je pokrival debel led, snežni viharji so bučali in oblaki pršiča so jih zavijali v meglo.

»To je torej naša zemlja,« je dejal s stisnjenimi zobmi župan Munih.

Letalcem se je mudilo. Zeblo jih je. Obrnili so letala, zadržali po ledu in izginili v megli. Ropotanje strojev je kmalu ugasnilo v daljavi, Prikrajci so ostali sami. Skozi revne kožuhe je pritiskal mraz, v obraz, v oči jim je zaganjalo sneg. Obup se jih je loteval, prikazala se jim je sončna prikrajška dežela, prepletena s cvetjem, in zdelo se jim je, da se jih loteva taka bolečina, da bodo vsak trenutek umrli. Nikoli več, nikoli več! Ženske so padle na kolena in zagreble obraz v sneg, moški so mračno zrli v neprodirno meglo. Tedaj je dejal mehko župan Munih:

»Poskusimo vendar, kakšna je zemlja!«

Počasi je izbral najtežji kramp in udaril po ledu. Komaj, da se je poznala bela raza. Zamahnil je drugič, tretjič in odbil je košček ledu.

»Mogoče je spodaj dobra zemlja, rodovitna zemlja.«

Nekaj časa so ga gledali neverno, nato je planila v moške neka blazna naglica, pograbili so vsak svoj kramp in se z vso ihto zagnali v delo. Ledeni drobeci so odletavali na vse strani, v ljudeh je zagorela čudna toplota, zamolkli udarci so sekali šum ihtočih žensk, dokler niso možje odkrehnili velikega kosa ledu.

»Še nekoliko in bomo prišli do dna,« je šepetal Munih.

Ihtenje se je poglobilo, krampi so dolbli in pridolbli do skale.

»Zemlja!« so vzkriknili ljudje.

Potem je šlo hitreje. Obrazi so zagoreli in se napolnili z novim upanjem. Tu bo še rodovitno polje, polno pšenice in lanu! Naposled se bo celo dobro živelo. In mir bodo imeli, večni mir. Delali so z vso močjo in

do večera odkopali precejšen kos ledu. Zadovoljni so legli v šotore in zaspali.

Ko so se zbudili, so videli, da je vihar zasul kopnino s snegom in ledenimi drobci, da je vse primrznilo in da bo treba začeti znova. Spogledali so se, Munihu je nekoliko klonila glava, vendar je dejal:

»Treba bo začeti od kraja.«

Spet so se vrgli na delo, kopali dolgo, dolgo, pa prišel je vihar in znova vse zasul. In ni jih minil pogum, s čudovito trmo so pritiskali v sneg in led, rili so vanj s telesom, butali z železnimi drogovi, napenjali do skrajnosti izmučene mišice in škripali z zobmi. Da, tu spodaj mora biti zemlja, rodovitna zemlja, še lepša ko v domači deželi. Mora biti!

Naposled so se Bogu zasmilili molčeči otroci, ki so lazili za očeti in materami ter odnašali s premrzlimi ročicami koščke ledu. Pogledal je s prijaznim smehljajem na ledeno zemljo in si rekel:

»Glej no, ti Prikrajci so trmasti ljudje. Če jim ne napravim drugečnega vremena, mi predolbejo zemljo skozi in skozi, vtaknejo nazadnje skozi luknjo vrv in mi še zemljo prevrnejo.«

Takoj so zapihali topli vetrovi, megle so se vzdignile, od višjih krajev so pritekale vode in Prikrajci so v vrvežu komaj rešili svoje stvari. Dan za dnem je postajalo toplejše, led se je drobil in polzel po dolinah v morje, naposled so se prikazale izpod snega rjave zemeljske lise. Otroci so zavriskali veselja, moški so jo drobili z rokami in tehtali in župan Munih je dejal z blaženimi očmi:

»Dobra zemlja, prikrajaska zemlja.«

Poisicali so drevesa in zaorali globoko, globoko. Neznansko se jim je mudilo. S toplimi vetrovi in s soncem je prihajala od nekod pomlad, taka pomlad, kakor so je bili vajeni v domači zemlji. Zemlje je bilo na pretek in nikjer ni bilo treba postavljati mejnikov. Spoznali so, da so začeli novo življenje.

V Evropi je pa bilo vse po starem. Prikrajsko deželo so si razdelili veliki narodi, zdaj pa zdaj so se nekoliko povojskovali, večinoma so se pa dolgočasili. Nekoč je zašla neka ladja visoko proti severu, tam je zadela na ledeno goro in se potopila. Rešil se je samo star učenjak, ki ni v svojem življenju še nikomur prizadejal krivice. Prikrajci so ga spravili na svoj otok, pogostili so ga in sprejeli medse. Pravil jim je, kaj je novega v svetu, a jih ni dosti zanimalo. Da, imeli so tudi radio in letala, sploh so počasi napredovali, a čez kopno morje, ki je oblivalo zeleni otok, se niso podali nikoli. Učenjak je živel pri njih leto dni, nato so mu pomagali, da se je vrnil v Evropo. Tam so se pač čudili, kje je bil toliko časa, ko je pa začel pripovedovati o čudežnem otoku sredi severnega morja, kjer žive Prikrajci, so se mu smejali. To se je pač staremu nekaj sanjalo, so dejali. Učenjak se je nekaj časa prepiral, nato mu je postalo dolgčas, vrnil se je na otok k Prikrajcem. Živel je med njimi še dolgo, dolgo, doživel je, da so postali velik narod, ki je s svojimi ladjami napolnil vsa morja in z letali zastrl sonce, mogočen narod, ki je z nogami grebel po mastni črni zemlji in se z rokami dotikal neba. Bil je edini narod, ki ni zidal tovaren za orožje. Vojne ni priznaval. Vojna je barbarstvo. Mirno je živel in dobro se je godilo ljudstvu, ki ni poznalo ne topov ne tankov ne strupenih plinov.

Jožadlerfort:

Hostarjev Martin, ki je nosil zelenoobrobjeno suknjo in široke zelene pasove v hlačah, se je odločil, da »osveži« kri svojih dolgouhcev, tistih redkih, ki jih še ni doletela smrtonosna svinčena toča logarjeve puške. Kupil je celih šest parov pravih čeških zajcev. Ti so zagledali luč sveta na ravninah prelepega Banata in se zatekli pred puškami v mrežo lovcev, ki so jih lovili in prodajali za razplod in osvežitev krvi.

Hostar je bil od sile pameten in premeten, pa je tuhtal, kako bi »češke« zajce zaznamoval, da bi jih poznal, če jih postreli. Zaznamovane je hotel imeti zavoljo tega, da bi gospoda češko pečenko sprejela s primernim spoštovanjem in seveda s primernim spoštovanjem to izredno pečenko tudi plačala.

Zviti oštir in veliki lovec jo je kmalu pogruntal. Vzel je zaboj z zajci na polje, kjer jih je mislil spustiti, in z Nandetom sta vsakega zajca krstila na kaj krut način. Vsak dolgouheec je plačal rešitev iz suženjstva s polovico svojega desnega uhlja. »Za krst in za spomin!« je važno dejal Hostar, ko je odrezal poslednjo polovico uhlja.

Slavni lovec je oni večer pil čez mero, pil je na srečo in zdravje dvanajstotice spušenih zajcev. Ob žaru in čaru vinskih duhov je Martin prešteval dvanajstero polovičnih uhljev, svoj ponos in up na boljšo lovsko bodočnost.

Kuga, zanke in šibre

Poldrugouhci so živeli kot pač žive zajci, pa naj imajo cele ali porazane uhlje. Preden pa je nastopila zlata jesen, sta prvi in drugi obtičala v žični zanki za vaškim plotom, kamor sta hodila okušat in pokušat zelje, prepovedan zajčji sad.

Smola pač nikjer ne počiva. Tujci »Čehi«, čeprav z banatskimi navadami, so postali klavčni, po črevesju jih je jelo ščipati in klati. Zanesli ali prinesli, dobili ali priposestvovali so si različne povzročitelje bolezni v črevesju, pa je zdaj ta, poslednjič zacepetal, oni stegnil shujšane zajčje pete ob napetem, zabreklem trebuhu. Dva od poslednjih treh sta napravila kozolec pod silo in težo šiber iz puške vnetega logarja Nandeta.

Poslednji poldrugouheec se je boječe stisnil pod trnov grm, kjer je bila njegova trdnjava, pa se zaskrbлено popraskal za levim ušesom in tuhtal v svoji zajčji pameti, kaj sedaj. Zanke je poznal, teh se bo varoval. Pasjih zverin ga varuje trnjeva trdnjava. Prav tako je varen pred lovci, če je

varen pred psi. Čreva ga niso brigala, ker ga ni nič ščipalo in klalo pa zavijalo, teh je imel za dva, poldrugo uho je zaznalo najmanjši šum, kot trije celi uhlji. Med tem premišljevanjem se je dodobra stemnilo. Pretegnil si je zaspane, od spanja in strahu, ki ga ni poznal, otrdele ude in oddrncal na pašo. Ko je bil do sita poln, — jedel je najslastnejša in najsočnejša zelišča po gozdnih jasad, — ga je zvabilo na polje vasovanje. Domačini so ga sprejeli z zajčjimi klofutami in preganjanjem. Bilo pa je njegovo geslo: Korajža velja! in ni bil teslo, pa jih je jel krepko obdelovati sam in jim vračati milo za drago. Učinek vsega je bilo pri poldrugouhcu natrgano še edino celo uho in — osmojeno srce.

Poldrugouhec, poslednji svojega rodu je postal splošno znan zajčji pretepač. Kjerkoli je zagledal zajec-domačin poldrugouhca, jo je potuljeno pobrisal, vedno se držeč načela: »Boj se nakaze poldrugouhčeve, še prave zajčje podobe nima, pa bi nas?« Tako so govorili, dokler niso občutili poldrugouhčeve šape za svojimi ušesi.

Vrč pa hodi toliko časa k studentu, da se ubije. Poldrugouhca, poslednjega svojega rodu, je doletela smrt pod zobmi tetke lisice prav tedaj, ko je čakal svojih tekmecev. Ko je zaječal svoj labodji spev, je globoko vzdihnil:

»Včasih smo dejali: Kuge, zank in lovcev, reši nas, poldrugouhce, pozabili smo pa na lisičje zobe!«

»Tako je,« je dejala lisica in mu zavila vrat.

„Brezen gori gre...“

Prav tedaj, ko je kos vabil v svate in je brezen gori šel, je dobila mlada poldrugouhčeva vdova dva krepka sina. Ščip je pravkar pogledal izza vzhodnih gora in pod grmom je odprla svoje ponižno oko vijolica in zadehtela v mlačno predpomladno noč. Zajka je pustila mladička v varnem zavetju rodnega grma v toplem ložu in šla za hrano — pšenica je jela že poganjati, brsteti, vsa mlada je bila in sočna. Prihulila se je in prilezla do roba njive in nezaupno oprezovala po okolici. Vse se ji je zdelo varno in jela se je pasti. Ni pa opazila sence, ki se je pritisnila v razor in tam negibno ždela. Ko pa se je zajka pripasla do razora, kjer je obtičala ona zlokobna senca, so se sprožile mačje mišice kot vzmeti in že je črnoduši maček sedel zajki za vratom in ji zasadil bisernobeke zobe v drgetajoče meso. Topla kri je brizgnila, zajka obupno zavečala in divje skušala zbežati in se otresti strašnega jezdeca. Toda, pretrdno se je držal maček na njenem hrbtu. Še parkrat je zatrepetala in že jo je spreletel smrtni drget. Na nočnem nebu je plaval ščip, vijolica pod grmom je zaprla svoje očesce, nočni mraz je pritiskal, mlada zajčka pa sta zaman čakala matere.

Ko je suščevo sonce drugo jutro pobožalo oba neboljena sirotka, je prvi žalostno pretegnil šibko telo in dejal bratu: »Lačen sem!« V odgovor je bratec samo pokimal z debelo glavico in kratkimi na kraju okroglimi uhlji. Skobacala sta se iz loža in iskala hrano.

»Le kje je mati?« je dejal prvi, ki je imel za spoznanje večjo glavo in za troho več možgan.

»Ne vem, vem le, da sem lačen in da mi kruli želodec!« Lazila sta okoli, ko pa sta hotela spet nazaj v lož, ga nista več našla.

»Joj, kaj pa zdaj?« je vprašal bučman.

»Nič, kar tule se stisniva!« je dejal preprosto okroglouhec.

»Beži!« je tedaj zastokal brat, toda bila sta prepočasna, že sta se znašla v potepuhovi malhi. Od strahu in groze nista dolgo mogla ničesar. Pa se je oglasil bučman:

»Ti, kje neki sva?«

»Kaj me briga, na toplem sem!« ga je zavrnil okroglouhec.

»Tako čudno je tu, samo gugljeva se, tema je in še vedno sem lačen.« Okroglouhec je molčal, jelo se mu je svetliti, da ni več v gozdu, da se svet sedaj vrti zanj drugače, da je začel novo življenje.

Bučman in okroglouhec, sinova poldrugouhca, sta potovala v — sužnost.

„Dva zajca za en srebrnjak, kdo da več?“

Potepuhi in pijančki so se ob starem predmestnem hlevu sončili na skopem suščevem soncu in preudarjali, če imajo v žepih še toliko okroglega, da bi bilo za šilce žganega. V njihovo družbo jo je primahal Ižanski Jamnik, tako so mu dejali, ker jo je zavijal po ižansko in najraje spal po gramoznih jamah, se veselo zarežal in pokazal plavkaste, od tobaka in čikov zarjavele zobe: »Fantje, dva zajca za kovača, kdo da več?«

»Mrha buzarada, kdo izmed nas pa ima kovača?«

»Prava mlada divja zajčka!« je dražil Jamnik dalje.

»Molči, če ne...« ga je grozeče zavrnil tršat Posavec, ki se mu ni več ljubilo, ubijati se z gramozom. Pa je zinil najstarejši med njimi, ki se je ves tresel od pijače in kateremu je sijal nos kot pirh: »Daj sem zajca, čez pol ure bomo imeli vsaj za štiri fraklje zelenega!« Jamnik mu je voljno dal malho in stari pijanec je odšvedral po kupčiji. Urno je našel kupca, cela dva kovača je dobil za zajčka; treh ni iztisnil iz žepa starega ptičarja in ljubitelja in mučitelja živali obenem. Zajčka sta se preselila v star zaboj med tople cunje, srebrnjaka pa sta se kmalu vtekočinila in skloktala po grlih starih potepuhov.

Bučmanu je želodec nenehoma in obupno krulil, venomer je rinil v okroglouhca in vonjal, kje bi se dobilo kaj za pod zob. Okroglouhec je pozabil na glad in vneto opazoval novo domovanje. Po stenah so visele kletke, ene večje, druge manjše, ene zagrnjene, druge odgrnjene, v njih najrazličnejše ptice, ene mirne in žalostne, druge spet živahne ali pa nemirne. V kotu je stala na pol odprta postelja z umazano odejo, par zamazanih in blatnih škornjev, v divjem neredu razmetana obleka, povsod pa polno prahu in nesnage. V kotu je čepel stari ptičar in izpod zamaščenega, pokloftanega klobuka z vegastimi krajci gledal in opazoval svoje »gojence«. Zdaj zdaj je zavrknutnila ptica, morda se ji je stožilo po soncu, pomladi, svobodi ali družici, morda pa je prosila svojega krutega gospodarja hrane. Starec se je zamislil, Bog ve, na kaj je mislil, potem pa se počasi, mukoma dvignil, šaril okoli postelje, za katero je imel malo železno pečko, vzel zaprašeno steklenico, od nekje privlekel umazano dudko, nalil mleka in šel dojit zajčka. Bučman je slastno cmoknil, brž ko je zaduhal mleko, okroglouhec pa se je zdramil, divje udaril z zadnjimi nogami po podu in odskočil, da so se vse ptice splašile in se pričele zaletavati po kletkah. Toda okroglouhcu je kljub strahu neznansko krulilo po želodcu. Končno je tudi on zaduhal mleko in hlastnil po dudki. Led je bil prebit in domovina rešena, poslej jima je bil stari ptičar oče, mati in dojlja.

(Dalje.)

Pust

Zapoj harmonika, zapoj
pesem poskočno!
Danes je pust.
Zapoj mu himno mogočno!

Na vesele strune ves dan brenka pust,
krohohť povsod prešerno se oglaša.
Po vasi z lajno gre beraček Just,
za prenočišče tu in tam povpraša.

Ob zidu šeme ga zagledajo
in vzamejo mu bergle, kučmo, lajno,
kot on se k njemu v sneg sesedajo,
potem kričè jo vberejo črez gmajno.

„Ljudje, kaj mislite? Tu zmrznem naj,
če v večno šemo zgrbljena so moja lica
in če sem hrom? Dajte palice nazaj! —
Ljudje, naj dolga vam bo pepelnica!“

Nihče ga slišal ni, saj bil je pust.
V noči, v snegu zmrznil je beraček Just.

Jože Zupančič

S kolesom v klance Gorskega Kotarja

Gorski Kotar je gozdnata pokrajina v višini okrog 700 do 800 metrov. Do tja dospeš lahko z vlakom, saj so Delnice — središče Gorskega Kotarja — postajališče tudi za brzovlake. Od nas boš prišel tja najhitreje po progi: Ljubljana—Novo mesto—Karlovec—Delnice. Nadaljnja proga pa vodi na Sušak. Železnica teče tjakaj po precejšnjih ovinkih. Če se ti mudi, boš uporabil rajše avtobus, ki obratuje med Ljubljano in Sušakom. Vendar vsa ta vozila smuknejo prehitro mimo zanimivih pokrajin. Kdor hoče biti odvisen od lastnega vozila, bo zajahal železnega konjička: bicikel in se bo podal na pot. Na kolesarski turi je prijetnejše, če gre skupno več tovarišev. Samemu ni dobro potovati. Včasih pridejo med potjo nadloge, ki se jih sam težko ubraniš. Družčina pa najde zoper vsako nezgodo in neródo hitro pomoč; no, če je v popotni tovarišiji še kaj šegavih in zgovornih ljudi, beži čas tako hitro, da ga težko dohajaš tudi — s kolesom...

Tudi nam je obljubilo več naših prijateljev, da bodo pohiteli z nami na ogled zanimive pokrajine v Gorskem Kotaru. Ko pa je bilo treba odrihti, je večina prijaviteljev našla sto izgovorov, nekateri tudi take, ki so jih privlekli za lase. Drugi pa so iz zadrege priporočali, naj preložimo

turo. Iz stare skušnje vem, da prestavljanje načrtov ni nikoli dobro, zato sva z Dragom sklenila, da pojdeva kljub »dezerterjem« na pot.

Barometer je kazal zadovoljive obete, ko sva zlezla v sedli najinih koles. Izhodišče je bila Ljubljana. Močno bi se zdebilo to popotno pismo, ko bi opisoval vse prijetne vtise, ki jih nudi proga mimo Turjaka, Ribnice, Kočevja in ostalega kočevskega sveta, o katerem pojejo današnji Kočevarji:

»Vom Rinža Fluss, bis Kulpa Strand,
Hoch lebe das Gottscheer Land.«

Cesta od Banjaloke proti Kolpi se spušča v vrtinčinah. Na mnogih krajih so postavljena cestna znamenja posebne vrste: klicaji! Ti znaki opominjajo voznike, naj bodo oprezni, da se na ovinkih ne postavijo na glavo. Končno se le spustimo v vodoravno smer, nakar zapeljemo v prijazno vasico Petrino, kjer se konča domača banovina. Sanjava Kulpa

Plitvičko jezero Kozjak

deli dravsko od savske banovine. Brod na Kolpi leži na nasprotni strani reke, kakor hitro preideš namreč most, si že na hrvaških tleh.

Previden izletnik bo že doma na specialki pregledal vse kraje, koder ga bo vodila pot. Tako sva tudi midva z Dragom že doma napravila za pot iz Broda na Kolpi podroben načrt. Od tu se pričenjajo navijati klanci, ki peljejo prav do Delnic. Od Broda na Kolpi do Delnic je 12 kilometrov razdalje in več sto metrov višinske razlike. Takega napora si ne želi nihče, zato sva sklenila že doma, da bova naložila v Brodu na Kolpi najini kolesi na avtobus in si bova prihranila napor.

Vendar je bil najin lep načrt le račun brez krčmarja. Ko sva dospela v Brod na Kolpi, je bil avtobus, ki vzdržuje promet na progi Brod—Delnice, že tako nabasan, da ni hotel šofer prav ničesar čuti niti o kakem bakšišu. Naposled sva hotela z mojim sopotnikom odriniti vsaj kolesa na varno streho avtobusa, midva pa sva bila pripravljena koračiti do Delnic

peš; pa tudi ta prošnja ni zalegla nič. Šofer ja zaloputnil vrata, hupa nama je rogajoče zarigala v slovo in midva sva ostala sredi ceste s kolesi v rokah, ki jih ne bova mogla porabiti vse do Delnic niti za ped drugače, kakor da jih vlečeva gori po vrtnčinah.

Zato pa sva imela dovolj časa, da sva si ogledala Petrino na naši strani in Brod v savski banovini, ki se v poslednjih letih razvijata v prijetno in ceneno letovišče, zlasti za tiste, ki si zahočejo mirnega odpočitka in zadovoljivega kopanja v Kolpi. Tu je križišče potov tudi proti Čabru, ki leži v znanem Čabranskem kotlu — čebru — kjer je domoval jaki Peter Klepec, prijatelj našega orjaka Martina Krpana od Vrha pri Sv. Trojici. Kolpa ima na mostu, ki veže obe banovini, 222 metrov nadmorske višine, Delnice so visoko 730 metrov, zato sva pred odhodom še enkrat preračunala višinsko razliko, vrgla pogled na Kuželjski vrh, ki daje Brodu krasno oporo za oči in sva se poslovila od prijetnega kraja. Da bi stopila k izviru Kolpe k slapu Zelenemu viru in še kam drugam v okolico, kjer so prijetni sprehodi, sva odložila za drugič...

Med potjo se vrstijo majhna naselja; dve, tri hiše premorejo, nič več. In vmes so dolgi odmori. Pokrajina je revna, ne daje ljudem nikakega zaslužka. In vode primanjkuje, studencev ni, še drevesa ob poti so prazna.

Skozi majhno okence v hiši nad strmim ovinkom se prikaže glava in midva povprašava za gostilno, kjer bi se lahko utešila žejo in glad. Pa je vsaka želja odveč, kajti gostilne ni nikjer pri roki. Nato poprosiva ljubezljivo ženičko za požirek vode. Ženica nama postreže in midva srkava počasi, saj je tu vsaka kaplja vredna bisera.

Preden se posloviva, se zapleteva z ženico v razgovor in ko zve, da sva doma s Slovenskega, se je vzradostila. Tudi ona je Kranjica, ki se je pred dolgim semkaj priženila. Nato nama je postregla z zvrhanim predpasnikom češpelj in kosom kruha. Midva, ki sva se na dolgem potu že močno zlakotila, sva pridno zalagala. Žena nama je ves čas pripovedovala o težavnem življenju naroda po Gorskem Kotarju, revnem, visečem svetu.

Ob slovesu pa sva jo spravila v zadrego, ko sva ji stisnila v roke malo drobiža. Saj ni mogla verjeti, da nisva brezposelna vandrovec, ki gresta s trebuhom za kruhom. Le z mujo sva ji dopovedala, da potujeva po svetu za zabavo in ga vmes ogledujeva.

»Slaba zabava je laziti v naše klance,« se je zasmejala ob slovesu in je nejeverno zmajevala z glavo, da se najdejo še ljudje, ki jih mikajo — težave.

Na ovinku sva ji pomahala z roko, ona je še ves čas zrla za nama. Krasen prizor nudi pogled na pot, ki sva jo že pustila za seboj. Dolina je globoko pogreznjena, prav spodaj se vije bel trak: cesta, ki zginja za zelenim obronkom. Na nasprotni strani hribov pa so kakor rjuhe velike njive, tam se gnete na kupu par skromnih hiš, ob strani pa stoji lesena cerkvena.

Cesta se vleče počasi kakor smrtni greh. Kilometrski kamni stoje tako na široko vsaksebi, kakor bi jih kdo iz hudobije pulil in pustil le nekatere. Vročina pritiska in midva želiva, da bi se prešerni šofer, ki ni hotel oteti koles na avtobusno streho, kuril ob še hujši temperaturi v Orfejevem podzemlju. Dolgočasje prekine kdaj pa kdaj avto, ki prihaja semkaj od morja, ali pa tudi mnog rojak na štirih kolesih, ki drvi od ljubljanske strani proti morju.

»Blagor jim, ki jih poganja bencin!« se potolaživa, pa se zlekneva na odmor v senco... in pozabiva na vse težave, križe in nadloge...

Iz urednikovih zapiskov

Spisje

1.

Slavko Jerina se uči tretje leto pri trgovcu Karlu Kožuhu. Je razumen fant, vsaj Kožuh pravi tako. »Še preveč je prebrisan. Ta bo trgovec, če se bo zmerom tako obračal. Pripraven je, da se povsod s pridom vtakne. Samo —«, je prenehal trgovec in se kakor v zadregi počehljal za ušesom, »no, pisarija mu ne gre. Pisava je prav za stare Egipčane. To niso čačke, kaj še! Vse huje. Razbrskano kakor na kokošjem pesku. Vse narobe. Šola se mu ne pozna zadosti. Poglejte!«

Slavkov oče je gledal, zmajeval z glavo in mrmral: »E, hm, hm, ti preklicani burklež. Ga bom že navil.« In čital je na papirju, ki je bil nargan in zmečkan:

Potrjujem da sem dobil od učitelna 4 knige za brati.

»Za ročno delo je kakor ustvarjen,« je nadaljeval trgovec, »priročen in priličen je res. Toda dandanes je tudi takole potrebno. Tudi s pismi ima trgovec mnogo posla.«

Oče je gledal po pisarni in ni vedel, kaj bi. Potem se je domislil in je dejal: »Gospod Kožuh, fant rad čita, to sem že videl doma. Kaj, ko bi mu dali in priporočili vi kako trgovsko knjigo, da bi jo pogledal.«

»Prav, bom poizkusil. Če jo bo z veseljem prijel, bo le morebiti kaj.«

Slavko je res dobil za božič knjigo »Trgovsko in obrtno spisje«. Postrani jo je gledal in ni je bil posebno vesel. Rajši bi imel »Strah in trepet New Yorka«. Pa se je moral tudi s to knjigo sprijazniti. Počasi je šlo. Vsak večer nekaj. Ko je videl, da ima vendarle nekaj uspeha, je nadaljeval z veseljem. Čez mesec dni je natanko vedel, da je tisto potrdilo popolnoma narobe.

*

1. Poišči napake v Slavkovem potrdilu!

2. Kaj manjka v Slavkovem potrdilu? (Ime vajenca in bivališče. Ime učitelja in njegovo bivališče. Naslovi knjig, datum in podpis.)

3. Izvrši prav to potrdilo in ga tudi prav napiši na četrtno pole!

Tudi navadna potrdila moraš napisati prav in skrbno. Papir naj bo čist, pisava čitljiva. Izobrazuj se sam s primernimi knjigami, da nadomestiš, kar si v šoli zamudil.

2.

Sportni klub »Zdravje« je priredil veliko tombolo. Na trgu pred postajo se je trlo ljudi. Vsak bi kajpada najrajši glavni dobitek: lep, nov motocikel. Tudi kuhinjska oprema je bila vabljiva, zraven je bilo prislonjeno kolo, dalje je bil voz drv, zaboj sladkorja, srebrna ura in fotografični aparat. Manjših dobitkov pa je bilo na policah ob zidu nič koliko.

Polačev Francè je imel tisto nedeljo izredno srečo. Komaj je predsednik kluba izklical prvo številko za tombolo, je že zavihtel Francè tablico v zrak in razburjeno zakričal: »Tombola!« Mahal je z roko in rinil med množico k odru. Vroče mu je postalo od veselja in nestrpnosti. Komisija je ugotovila, da so res vse številke na tablici izklicane, in Francetu svečano izročila motocikel.

Ob Francetu se je takoj nabralo polno zija pa tudi nekaj takih, ki so mu ponujali za kolo denar. Ali France je vedel, da je kolo mnogo več vredno, kakor mu dajejo zanj. Ker se ni znal voziti, se je vsedel na kolo njegov prijatelj Vinko in mu ga zapeljal domov. Francetov oče je bil seveda vesel dobitka, ali kaj naj vendar počne z njim doma. Še tisti večer sta oče in France sklenila, da bosta kolo zamenjala za voziček-zapravljivček.

Napisala sta za oglasni oddelek »Jutra« in »Slovenca« sledečo ponudbo:

Nov motor ki sem ga zadel na tomboli dam za voziček. Voziček mora biti tudi nov. Kolikor ne bo enako se bo dodalo v denarju. Pišite na naslov Franc Poláč, posestnik v Planini pri Celju 24.

Urednik malih oglasov je črtal, kar je bilo nepotrebno ter neprimerno in kar ni bilo prav pisano v oglasu.

*

1. Kako bi odposlal ta oglas v Ljubljano?

2. Na kaj je treba pri sestavljanju malih oglasov paziti? (Da so razumljivi.)

3. Katere nepotrebne in neprimerne besede je urednik črtal? Zakaj? (2. stavek je odveč.)

4. Popravi pravopis, kakor ga je bil popravil urednik!

5. Izračunaj, koliko je prihranil Poláč, ko mu je urednik popravil oglas.

Javna naznanila naj bodo kratka in jedrnata. Z vsako nepotrebno besedo mečeš denar skozi okno. Ako mrgoli napak v naznanilu, osramotiš sam sebe pred vso javnostjo. Neprimerne besede ti pri kupčiji lahko škodijo.

3.

Po dovršeni meščanski šoli je zaprosil Lesjak Matija za sprejem v podoficirsko šolo pri mornarici. Morje, križarke, podmornice — to so bile neprestane sanje Matijeve. V časopisih je zagledal razglas in, brž na vojni okrug, kjer je zvedel vse potrebno. Napisal je tako prošnjo:

Lesjak J. Matija, prošnja za sprejem
v podoficirsko šolo v Kotoru.

KOMANDANTU MORNARIŠKE KOMANDE

v KOTORU.

Podpisani Lesjak J. Matija, absolvent meščanske šole v Borovnici 18, občina Borovnica, srez Ljubljana-okolica, vojni okrug ljubljanski, prosim za sprejem v podoficirsko šolo, strojni oddelek, pri mornariški komandi v Kotoru, in utemeljujem svojo prošnjo s temi prilogami:

1. Domovnica dokazuje, da sem državljan kraljevine Jugoslavije.

2. Zdravniško izpričevalo potrjuje, da sem popolnoma zdrav in sposoben.

3. Iz krstnega lista je razvidno, da sem dopolnil 20. X. 1937 17 let.

4. Izpričevalo o završnem izpitu dokazuje, da sem dovršil meščansko šolo z završnim izpitom.

5. Izkaz o vedenju potrjuje moje popolnoma pravilno vedenje.

6. Potrdilo, podpisano od staršev, mi dovoljuje vstop v podoficirsko šolo.

7. Potrdilo, da sem neoženjen.

8. Pristajem na vse pogoje, ki so predpisani v uredbi o podoficirskih šolah.

V Borovnici, dne 18. decembra 1937.

J. Lesjak Matija
(natančen naslov).

7 prilog.

1. Kakšen papir potrebuješ za to prošnjo?

2. Kje dobiš vse te priloge? (Občinski urad, župni urad, vojni okrug.)

3. Prošnjo in priloge moraš kolkovati. Kako?

Eden izmed najvažnejših poslovnih spisov je prošnja. Od vsebine in od oblike prošnje je odvisno, kakšen uspeh dosežeš. Zato izvršuj vse prošnje z največjo natančnostjo.

R. Petelinova

Trboveljskim slavčkom

Ko pride hip, ki mi veli umreti,
pokličem si v spomin vaš lepi glas
in laže pojdem tja, kjer zогleneti
veli gozdovom smrti praukaz.

Porečem zemlji: Mnogo pokopala
rdečih listov si v jesenskih dneh,
a kar si v maju spet iz nedrij dala,
bila je volja, radost, pesem, smeh.

Vse črne, črne so poti in koče,
očetov vaših črne so dlani
in črna, črna beda v rojih joče,
vi — črni demant ste v očeh noči.

V dnu rudnika vas hrepenenje
moža po luči je v dragulj stalilo
in ko udarja ga v obraz življenje,
edino ste pravično mu plačilo!

KULTURNI ZAPISKI

Blaž Kocen. — Ko se peljemo proti Mariboru, vidimo tik pred postajo Ponikvo ponosni Slom, rojstno hišo velikega lavantinskega škofa Antona Mar-

nad Laškim, v Šoštanju in Rogatecu. Ker pa se je še vedno zanimal za znanstvo, so ga poklicali na gimnazijo v Celje za učitelja. Ko je z odliko opravil profesor-

Kocenova rojstna hiša

tina Slomška. Takoj na drugi strani postaje pa se nahaja na hribu, v Hotunjem, rojstna hiša drugega slovečega Ponkvoljana, Blaža Kocena. Širom Evrope so se rabili in se še danes rabijo v predelanih izdajah Kocenovi zemljevidi, a malokdo ve, da je bil Kocen naš rojak, sin borne slovenske kmetijske koč.

Blaž Kocen se je rodil 24. januarja 1821., šestrazredno gimnazijo je obiskoval v Celju, oba filozofska razreda — današnji sedmi in osmi razred gimnazije — pa v Gradcu, nakar je vstopil v bogoslovje v Celovcu, kjer je bilo skupno bogoslovje za Krško (celovško) in Lavantinsko škofijo, ki je takrat imela škofijski sedež še v Št. Andražu na Koroškem. Ko je Kocen postal leta 1845. duhovnik, je kaplanoval pri Sv. Rupertu

ske izpite, je prišel na gimnazijo v Ljubljani, Gorici in Olomuc, kjer je dobil dopust za nadaljevanje svojih kartografskih študij. Da bi bil bliže tiskarni, ki je izdelovala njegove zemljevide, se je preselil na Dunaj, kjer pa je nanagloma umrl 29. maja 1871.

Na pročelju lepega šolskega poslopja na Ponikvi sta vzdani spominski plošči na oba slavna ponkovška rojaka, škofa Slomška in kartografa Kocena, pa tudi na obeh rojstnih hišah sta vzdani taki plošči, na ponosni Slomškovi in na skromni Kocenovi. Obe hiši sta prešli že v tuje roke...

P. St.

Akademija znanosti in umetnosti. — 11. decembra 1937 je bila ustanovljena Akademija znanosti in umetnosti v

Ljubljani. Vrh vse znanosti in umetnosti vsakega naroda se izraža v njegovi Akademiji znanosti in umetnosti in v delih njenih nesmrtnih članov. Beseda »akademija« ima več pomenov. Prvotno je pomenila prostor po junaku Akademu v Atenah, kjer je predaval slavni grški učenjak Platon. Že v srednjem veku pa so začeli s to besedo imenovati združenje učenjakov, književnikov in umetnikov. Namen Akademije je zbirati in hraniti vse najboljše, kar si je narod priboril po svojih velikih duhovih. Že Janez V. Valvasor in zgodovinar Ludvik Schönleben sta ustanovila l. 1693. Akademijo delavnih mož (Academia operosorum). Člani te Akademije so si delo razdelili po strokah. Člani so izdajali znanstvena dela, poleg tega pa so tudi gojili pesništvo in delovali za

povzdigo glasbene in likovne umetnosti. Okoli l. 1725. pa je ta Akademija zaradi smrti nekaterih njenih članov prenehala delovati. Pozneje so jo Edling, Japelj in Linhart spet obnovili, toda dolgo ni živila. Končno imamo tudi Slovenci svojo Akademijo znanosti in umetnosti, s tem pa tudi jamstvo, da se bosta slovenska znanost in umetnost lepše in mogočneje razvijali.

•

Slovenski pesniki v Rusiji. — Nedavno je izšla knjiga slovenskih pesnikov v ruskem prevodu. V knjigi so zastopani pesniki Oton Župančič, Tone Seliškar, Srečko Kosovel in Mile Klopčič. Za to knjigo je vladalo silno zanimanje. V treh dneh je bila razprodana vsa naklada — 10.000 izvodov!

DROBNE ZANIMIVOSTI

Babilonski stolp. — O svetopisemskem babilonskem stolpu ne vemo dosti. A Herodot, čigar poročilo so potrdile vse moderne raziskave, je sam obiskal okoli leta 455. pred Kr. stolp v Babelu, kar je isto ko Babilon, in točno opisal prastaro donebnico. Današnje izkopanine so dale Herodotovi besedi popolnoma prav.

Zlasti Deutsche Orientgesellschaft poskuša obnoviti nekdanji Babilon. Tako je ta družba zasledila ostanke stolpa ter imenitne viseče vrtove Semiramidine. Arhitekt R. Koldewey je leta 1925. objavil knjigo »Vzpostavljeni Babilon«, kjer je izkoristil uspehe iz let 1899 do 1916. Pridal je tudi celo zbirko klinopisov.

Klinaste napise pa je razbral učeni asirioslovec E. Unger v »snopiču »Sveto mesto Babilon, po babilonskih opisih«. Pred nami se na sodoben način razvija življenje prebivalcev v Babilonu, ki je bil takrat glavno mesto omikanega sveta. Unger je razluščil pravega »Baedekerja« v 268 vrstah. Pripoveduje o svetiščih in ostalih javnih stavbah, vse natanko

po mestih, koder so stale. Nadalje verske obrede, hvalnice, seznam bogov itd.

Znameniti Mardukov stolp je imel 7 nadstropij. Od teh je bilo sedmo tempelj, visok 15 m. V njem se je vršila božja služba, iz njega so opazovali zvezdnato nebo. Nižja nadstropja so bila obložena z rdečo opeko, božji hram pa je bil opasan z modrimi verižicami (katele). Vsa donebnica je merila 90 m. Na globoki in široki podzemski kocki se je dvigala vsa ta piramida, razdeljena v dvoje: najprej dve jako visoki nadstropji, potem štiri nižja nadstropja s svetiščem. Ploščad na 2. nadstropju je bila po Herodotu namenjena za oddih ljudem, ki so lezli kvišku.

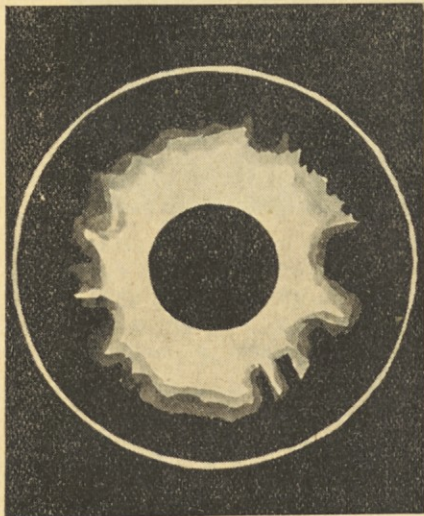
Dombart in Unger sta napravila model stolpa, ki se nekoliko loči od Koldeweyjevega. Slikar Breughel je po svoji domišljiji napravil vzorec slavne donebnice.

Kakšen je bil začetek stolpa? Natančno se še ne ve. Omenja pa se s 7. stoletjem pred Kr. v doslej razbranih listinah. Večkrat je bil porušen in na novo pozidan. Nabopolasar in Nebukadnezar

Drugi sta zgradila stavbo, ki je zaslovela po vsem svetu. Ko je leta 331. pr. Kr. prispel Aleksander Veliki v Babilon, je bil stolp tako razrvan, da je bilo treba odnesti cele gore staviva, če so ga hoteli izluščiti. Aleksander je namerjal postaviti zgradbo zopet pokonci, a ga je prej vzela bela žena. Prvim arheologom, ki so želeli spraviti na dan to stavbo ter jo proučiti, se je stolp zdel podoben umetnemu griču, čigar jedro je bila ilovnata piramida v zelo slabem stanju.

A. D.

Kako veliko je sonce? — Z zemlje vidimo sonce kakor malo ploščico. Toda ta ploščica, ki nam daje toploto in življenje, je od nas oddaljena 150 milijonov

nov kilometrov in je v resnici v premeru 109 krat večja od zemlje; njen premer meri namreč 1,390.000 kilometrov. Toda najnovejša raziskavanja trdijo drugače. Morda ste slišali, da je sonce letos poleti popolnoma mrknilo v nekaterih delih Tihega oceana in v zapadnem delu Južne Amerike. Luna je tedaj sonce popolnoma zakrila za one kraje, seveda le za nekaj minut. Ker pa je to velik dogodek in ga izračunajo zvezdoznanci že preje, so mnogi hiteli v Južno Ameriko, da bi mogli popolni sončni mrk opazovati in izkoristiti v

svoje raziskavanje. Tokrat se niso zadovoljili samo z opazovanjem s tal, ampak so svoje opazovalce poslali visoko gori z letali. Tam so z višine nad 8 tisoč metrov fotografirali sonce, ko je mrknilo. Luna je namreč pokrila točno tisto ploščino sonca, ki jo vidimo s prostim očesom. Toda v tem trenutku se pokažejo okoli še žareči plini, ki jih imenujejo korona in ki je na sliki vidna. Tako in s še drugačnimi sredstvi so dognali, da se tudi okoli korone razprostirajo drugi plini, ki so nevidni, in sicer tako daleč, kakor kaže na sliki beli krog. S tem so dokazali zvezdoznanci, da je sonce v resnici mnogo večje, kakor so do sedaj mislili, in je torej njegov premer skozi vse plasti sončne krogle nad pet milijonov kilometrov velik.

P. K.

Strahote japonsko-kitajske vojne. — Sedem mesecev že prodirajo Japonci v kitajsko deželo. Nešteto mest in vasi je pokončanih. V tem kratkem času je bilo ubitih nad 1,000.000 kitajskih in japonskih vojakov. Japonski aeroplani so ubili 310.000 kitajskih žen in otrok. Nad 10,000.000 Kitajcev je brez strehe. Takšna je vsaka vojna!

Strašne številke. — V Jugoslaviji je približno 20.000 gostiln in drugih lokalov, kjer prodajajo alkoholne pijače. Letno popijemo 3,000.000 hektolitrov vina, 1,000.000 hl piva in 1,000.000 hl žganja. Vsak naš državljani popije na leto 30 l vina, 8,5 l piva in 8,5 l žganja. Na vsakega državljanu pride torej 47 litrov raznih alkoholnih pijač ali 6 l čistega alkohola v vrednosti 555 din. Letno zapijemo nič manj kot 6.000.000.000 din. »Razorovci«, izračunajte, kaj vse koristnega bi lahko napravili vsako leto iz te velikanske vsote!

Globokomorska drama. — Ko se je sloviti ameriški raziskovalec morskih globin Beebe spustil s svojo potapljaško kroglo, batisfero imenovano, v globino

921 m, je videl živali, kakršnih do takrat še nihče ni mogel videti. Sončni žarki prodirajo do približno 600 m pod vodo. Seveda pa že poprej polagoma iz-

sebnih izrastkih. Eno takšnih globokomorskih pošasti nam kaže slika. Majhna roparska riba *Chiasmodon niger* pogoltne trikrat daljšo ribo *Bergmaceros*

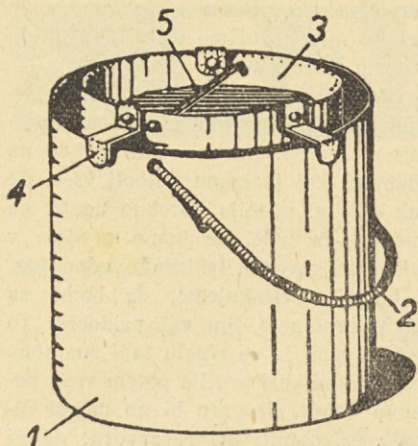
gublajo na jakosti svoje svetlobe. Pri 600 m pa se pričinja kraljevstvo absolutne teme. Vse morske živali imajo zato svojo lastno svetlobo, bodisi na glavi, ali po vsem telesu ali pa na po-

macelellandi. Desno zgoraj se roparica pripravlja na napad, v sredi zgrabi žrtev za glavo, levo spodaj odplava z ogromnim plenem v razširjenem želodcu.

NAŠA DELAVNICA

O kleju in klejanju. — Malokdo zna pravilno prirediti klej. Poglavitna napaka tiči v napačni posodi. Običajno kuhate klej na tak način, da ploščico zdrobite, pomečete koščke v lonček vode, ki ga postavite nad ogenj. Seveda bo v kuhinji kmalu strašen smrad, kajti koščki na dnu lončka so se sprijeli skupaj in se osmodili. Plošče kleja moramo že dan prej zdrobiti in jih namakati v vodi, da se razmehčajo. Naslednji dan pa to »žolico« počasi segrevamo, da se popolnoma razpusti. V to svrhu si sami lahko napravimo posodo, kakršno kaže slika. Priskrbimo si večjo

in manjšo pločevinasto konzervno posodo. Zunanji lonec (1) opremimo z močno žico (2) za prenašanje. V tem loncu je čista voda. Na notranji lonček (3) pa pritrdimo 3 kljukice (4), s katerimi ga obesimo na rob zunanjega lonca. Le notranji lonček je namenjen za klej. Klej se torej kuha »na vodi« ne na ognju. Po sredi notranjega lončka pritrdimo še primeren žebelj (5), ob katerega bomo ožemali čopič. Na ta način se nam ne bo klej nikoli obžgal. — Mnogim prizadeva drobljenje kleja, ki ga prodajajo v ploščicah, preglavice. Če tolčeš po njem s kladivom, se razleti na vse

strani. Zato ga zavij v staro cunjjo in šele nato s kladivom nanj. Še bolj eno-

staven način: klej moraš itak 12—24 ur namakati v vodi, preden ga skuhaš. Zato kar celo ploščo namakaj v vodi. Čez nekaj ur bo plošča nabrekla in jo lahko s škarjami razrežeš v drobne kose. — Namesto kleja rabimo lahko tudi želatino, ki je očiščen klej! — Za večja dela iz lepenke pa uporabljaj lepilo, ki si ga takole pripraviš: v 7 delih vode razpusti dva dela kleja. Nato razpusti 15 delov škroba v desetih delih mrzle vode, to skuhaj in zmešaj s klejem. Ko se vse to ohladi, dodaj mešanici 10 kapljic karbolne kisline. To lepilo je trajno in se ne pokvari, če ga hraniš v zaprti steklenici. Več mesecev ga lahko uporabljáš.

NAJMLAJŠI R O D

VELIKI TRENUTEK

V svoji kletki je sedel ptiček in gledal s hrepenečimi očmi v sončni sij. Bil je ptiček pevček. V modri daljavi so bile modre gore. »Za gorami leži jug,« si je mislil ptiček. »Samo enkrat sem preletel to pot. Nato nikoli več.« Modre gore so se mu zdele popolnoma blizu. Njegovo veliko hrepenenje jih je pomaknilo prav pred rešetko. »Kako zelo blizu so,« je rekel ptiček. »O da bi samo te rešetke ne bilo in da bi se vratca samo enkrat odprla — samo enkrat. Potem bi prišel veliki trenutek in jaz bi bil z nekaj zamahljaji zadaj za modrimi gorami.« Žerjavi so se selili. Skozi jesenski zrak se je oglašal njihov tožeči in vabeči krik. Bil je klic po jugu. Izginili so za modrimi gorami. Ptiček se je zaletaval v rešetko. Prišla je zima in ptiček je utihnil. Sneg je padal in modre gore so postale bele. Pot na jug je ležala v mrazu in megli. Prišle so mnoge zime in mnoga poletja. Poteklo je že mnogo let. Gore so postale modre in zopet so postale bele. Ptice selivke so priletele z juga in odletele na jug. Ptiček v kletki pa je čakal na veliki trenutek.

Prišel je jasen, sončen jesenski dan.

Vratca kletke so bila odprta. Ljudje so prezrli in jih pustili odprta. Nalašč ne store ljudje nič.

Veliki trenutek je bil tu! Ptiček se je tresel od veselja in razburjenja. Previdno in plašno je smuknil in zletel na bližnje drevo.

V modri daljavi so bile modre gore. Toda sedaj so se zdele gore zelo daleč. Mnogo predaleč za peruti, ki se že leta in leta niso več gibale v kletki. Vendar je moralo biti! Veliki trenutek je bil tu!

Ptiček je zbral ves svoj pogum in vse svoje moči in daleč razprostrl peruti, daleč — za polet na jug, tam zadaj za modrimi gorami.

Toda ni prišel dalje kot do bližnje veje. Ali so mu okrnele peruti v teh dolgih letih, ali je bilo mogoče kaj drugega? Sam ni vedel. Modre gore so bile daleč, mnogo, mnogo predaleč zanj.

Tiho je zakrilil nazaj v kletko.

Žerjavi so se selili. Skozi jesenski zrak se je oglašal tožeči krik. Bil je klic po jugu.

Izginili so za modrimi gorami.

Tedaj je sklonil ptiček glavico in jo skril pod peruti.

Veliki trenutek je bil mimo.

Klemenc Ivo

Pismo iz Chicaga. — Teta iz Jugoslavije mi je poslala prve tri številke letošnjih »Razorov«, ki sem se jih na vso moč razveselila. Morda Vas bo zanimalo, kako je s slovensko mladino v Severni Ameriki. Vsi otroci slovenskih staršev, ki smo rojeni v Ameriki, ne znamo več slovensko govoriti. Stara sem 15 let in šele v zadnjem letu sem se v večerni šoli, ki jo vzdržuje naše prosvetno društvo, toliko priučila slovenščini, da lahko za silo čitam slovenske knjige. Mi vsi se zavedamo, da smo Slovenci, toda šole so angleške. Slovenci so razkropljeni po vsej Ameriki, novega dotoka rojakov iz domovine ni — in zato bomo utonili v oceanu ameriškega ljudstva. Slovenci imamo v Ameriki svoje časopise — toda za ameriško slovensko mladino morajo imeti angleške priloge. Ameriške šole so predvsem praktične. Silno se goji šport. Pred poukom šport, med poukom šport, po pouku šport. Hodim v višjo šolo za dekleta. Naša šola ima krasne moderno urejene delavnice za vse stroke ženske obrti, bazen za plavanje, letno telovadnico, drsališče — in avtogaražo. Mnogo deklet se vozi od daleč z avtomobili. Tudi svojo kuhinjo in spalnice imamo. Kadar je zelo slabo vreme, posebno pozimi, kar v šoli prenočimo. Tudi za politiko se zelo zanimamo. Oprostite mi, ker pišem v angleščini, kajti slovenščine še ne obvladam toliko, da bi lahko napisala slovensko pismo. Letos bomo napravili s starši izlet v Jugoslavijo. Rada bi obiskala tudi »Razore«. Silno se veselim videti Ljubljano in Bled, o katerem mi mati vedno kaj lepega pove. Imam še eno sestro, ki dela v tovarni za slamnike, in dva brata; eden je strojnik na parniku, drugi pa ima svojo delavnico za motorje. Jaz pa se bom posvetila keramiki. Pozdravljam vso slovensko mladino, posebno pa vse, kičitajo »Razore«. Alice Zaitz, Chicago

●
Cenjeni gospod urednik! — Vaše pismo nas je zelo razveselilo. Dobro se nam zdi, da imamo vendar tudi učenci nekaj prav. Zdaj kar pišemo. Želeli ste

poročilo, kako »Razore« sprejemamo in kako o njih govorimo v šoli. Vaši želji hočemo ustreči.

Naš g. razrednik nas uči tudi slovenščino. Ko »Razori« izidejo, nas sprašuje v razredu in celo mimogrede na hodniku, kaj je komu najbolj všeč. Če kak spis g. učitelju posebno ugaja, ga imenuje in reče, da bomo o njem v spisni uri govorili. Izbiramo vedno tiste, o katerih pričakujemo, da bomo za ostale predmete čim več pridobili. To iščemo sami in se včasih tudi zmotimo. Napovedani spis prečita potem vsak poseben dobro, drugače bi ne mogel ničesar pripomniti pri razgovoru; da ni čital, bi tedaj vsi opazili. Tokrat pa smemo vse povedati. Nekateri moji součenci pripovedujejo tudi stvari, ki se jim v »Razorih« ne zde dobre. Svoje izjave pa morajo vedno utemeljiti.

Če ni časa za razpravljanje, pa vse napišemo, kar bi drugače pripovedovali. Takrat moramo navadno bolj misliti, in marsikateri si lahko popravi s tem tudi red iz slovenščine. Nič ni hudega pri tem, če pravilno ne trdimo, samo razločno in jasno moramo razložiti, kar nam ugaja ali kar ne. Zadnje dni smo na primer pisali: »Kaj mi v 3. številki ne ugaja ali kaj mi je všeč«. Nam se zde včasih naslovi čudni, napiše pa le vsak nekaj, ker smemo povedati tako, kakor mislimo.

»Razore« na naši šoli radi čitamo, saj je tudi 90% naročnikov, v našem razredu pa nas je 78%. Po zadnjem Vašem pismu smo posebno veseli, zato tudi radi ustrezemo Vaši želji in sporočimo način našega dela.

Še nekaj sem pozabil. Za nalogo smo dobili, da poiščemo vrinjeno tiskovno napako v 3. številki. Tistemu, ki jo prvi v razredu najde, je obljubil g. razrednik ključ od knjižnice in tisti si sme poiskati sam najlepšo knjigo za praznike. Včeraj je zvišal število že na dve. Išče-mo vsi. Ključa pa še do zdaj nima nobeden. Če je res napaka, jo bomo našli gotovo in tedaj Vam tudi to sporočiva.

Sotler in Pfeifer,

učenca III. r. deš. mešč. šole v Celju